

Praksis søker teori

Sigmund Asmervik

Sigmund Asmervik: Practice searching for theory

KART OG PLAN, Vol. 77, pp. 200–208, POB 5003, NO-1432 Ås, ISSN 0047-3278

Planning education at the Norwegian University of Life Sciences (NMBU) is celebrating its 50th anniversary in 2017. Only a hundred years has passed since planning was established as an academic subject and a discipline at the Department of Civic Design at the University of Liverpool.

Until the late 1960s, planning theory was not normally part of the planning education curriculum at European schools of planning. An important event was the book *A Reader in Planning Theory* written by Andreas Faludi and published in 1973. The agenda changed a lot from the late 60s to early 90s. The founding of AESOP, Association of European Schools of Planning, in 1987, was important. During the 80s, planning theory became strongly concerned with questions of language, communication and power. These trends also influenced the teaching of planning at the NMBU.

The article focuses mainly on two issues: *rhetoric and planning* and the relation between *practice and theory*. The article ends with the claim: we are all practitioners! What do planners really do? They listen, read, speak and write when working on theoretical issues in a university, at a municipal planning office or as a private consultant. They all work with language in different and very practical ways. They approach their profession by bridging the gap between theory and practice.

Keywords: Planning, planning theory, rhetoric.

Sigmund Asmervik, Professor emeritus, Griffenfeldtsgt. 15, NO-0460 Oslo.
E-mail: sigmas@mada.no

Praksis søker teori

*Bli aldri så praktisk
at du blir ubevisst
at det er teori du praktiserer
og bli aldri så teoretisk
at du glemmer at det er en praksis du utfører*

Mål for emnet APL 301Urbanisme og planlegging

En reise fra naturfag og matematikk til retorikk og etikk

Det moderne byplanprosjektet er bare vel 150 år gammelt. Noen viktige hendelser forteller om dette. Friedrich Engels (1820–1895), bodde i Manchester i årene 1842–1844. Som journalistlærling i begynnelsen av 20 årene fikk han innsikt i bo- og arbeidsforhold for fabrikkarbeiderne i 1844. Her observerte han to forhold. Arbeiderne bodde trangt og tett og med lite dagslys. Helsemessig var dette svært uheldig. I tillegg registrerte han at noen tjen-te gode penger gjennom leieinntekter fra dis-

se dårlige leilighetene. Disse forholdene blir detaljert beskrevet i boka, *Die Lage der arbeitenden Klasse in England* som ble publisert i Leipzig i 1845. (Engels, 1845)

I 1854 gjorde legen John Snow en viktig undersøkelse i forbindelse med et kolerautbrudd i Soho i London. Ved å kartlegge hvor de smittede bodde, kunne han å finne fram til hva som var den felles smitekilden, en of-fentlig vannpumpe i Broad Street, og hvor kloakkvann hadde trengt inn i rørene for drikkevannforsyningen. I Barcelona skrev ingeniøren Ildefons Cerdà *Teoría General de*

la *Urbanización* i 1867, som teoretisk grunnlag for hans overveldende plan fra 1859 for utvidelse av gamlebyen. Cerdà har fått æren for å introdusere begrepene urban og urbanisme som læren om å bygge en moderne by. Det moderne byplanprosjektet er i hovedsak et sosialpolitisk prosjekt med vekt på sosial boligbygging. (Cerdà, 1867)

Det første utdanningstilbudet i byplanlegging på universitetsnivå ble etablert i 1910 ved Universitetet i Liverpool ved Department of Civic Design, og i 1914 ble tidsskriftet *Town Planning Review* etablert ved samme institusjon.

Helt fram til 1960 tallet var det sparsomt med teorier knyttet til overordnet planlegging. En viktig hendelse var Andreas Faludis bok, *A Reader in Planning Theory* fra 1973. Her ble det presentert 19 artikler om planlegging. (Faludi, 1973)

Blant annet plukket han fram to amerikanske artikler, begge publisert i 1959, den ene, *Ends and Means in Planning* av Edward C. Banfield, og den andre *The Science of Muddling Through* skrevet av Charles E. Lindblom. Den første ble stående som et eksempel på en rasjonell synoptisk planleggingsteori med mål om å finne den «eneste» riktige løsningen, den andre som typisk eksempel på en sted for steg teori. En tredje artikkel, som er blitt stående som en kanon er artikkelen, *Mixed-Scanning: A «Third» Approach to Decision-Making*, skrevet av Amitai Etzioni og publisert i 1967. Etzioni mener at han her kombinerer det beste av teoriene til Banfield og Lindblom. (Banfield, 1959, Lindblom, 1959, Etzioni, 1967)

Rundt 1970 var det etter hvert blitt svært mange planleggingsteorier. Det var nesten slik at hver teoretiker hadde sitt eget merkevarenavn. Det var da ikke overraskende at det i 1973 dukket opp en artikkel med den fengende tittelen, *If Planning Is Everything, Maybe It's Nothing?* skrevet av Aron Wildavsky (Wildavsky, 1973).

Den tyske sosiologen Jürgen Habermas, elev av Theodor Adorno og medlem av Frankfurterskolen, søkte veier for å kritisere den form for rasjonalitet typisk for positivismen som hadde dominert vitenskap og filosofi i mer enn et halvt århundre. Habermas betraktet utviklingen av begrepet *kommunika-*

tiv rasjonalitet fra begynnelsen av 1980 tallet som sitt viktigste teoretiske bidrag.

Det er verdt å merke seg at vår egen filosof Hans Skjervheim, (1926–1999), som i mange år satt oppe i Myrkdalen, 30 kilometer nord for Voss, var en av de første som publiserte en grunnleggende kritikk av positivismen. Han skrev i 1957 essayet *Deltakar og tilskodar* som ble gitt ut som stensil ved Institutt for sosiologi ved Universitetet i Oslo. Han var da 31 år og tok magistergraden i filosofi samme år med avhandlingen *Objektivismen og studiet av mennesket* (Skjervheim, 1957).

I disse tekstene tar Skjervheim bokstavelig til orde for å flytte oppmerksomheten fra den objektive observatør til den deltakende aktør. *Å bli ven med den andres tanke*, ved å lytte aktivt, var et av hans mer kjente postulat. Skjervheim ble blant annet hyllet av Jürgen Habermas som en av de aller første som tok fatt på den omfattende positivismekritikken allerede på slutten av 1950-tallet. Habermas' begrep *kommunikativ rasjonalitet* skulle få en helt avgjørende innflytelse på det som etter hvert blir kalt *the communicative turn* i utviklingen av planleggingsteorier (Habermas, 1984 og 1987).

Den Newcastlebaserte geografen Patsy Healey skrev i 1992 artikkelen, *Planning through debate. The communicative turn in planning theory*, og John Forester og senere Judith Innes ga viktige bidrag til denne posisjonen. (Healey, 1992, Forester, 1999). Her hjemme disputerte sosialøkonomen Tore Sager med avhandlingen *Communicate or Calculate*, ved Nordplan i Stockholm i 1990. Han legger seg tett inntil Habermas kommunikative rasjonalitet som grunnlag for sine teoretiske betraktninger (Sager, 1990).

En svært viktig hendelse for en koordinert innsats for utvikling av en samlet planleggingsteori var etableringen av AESOP, Association of European Schools of Planning i 1987 i Dortmund, og med personligheter som Klaus Kunzmann, Patsy Healey og Andreas Faludi i viktige roller.

AESOP ble etablert som en non profit organisasjon, som skulle representere interesser for europeiske planleggingsskoler og for å utvikle undervisning og forskning innen området planlegging. Ikke nødvendigvis klart formulert, men likevel et sterkt ønske om å

etablere planlegging som et spesifikt akademisk fagområde.

AESOP ble også etablert som en reaksjon på ISOCARP, The International Society of City and Regional Planners, grunnlagt allerede i 1965 som en global organisasjon for profesjonelle planleggere for å samle «highly qualified» personer. Dette er en organisasjon primært rettet mot praktiserende planleggere og hvor begrepet teori knapt nok nevnes og hvor høyt kvalifiserte enkeltpersoner kan søke om medlemskap, mens det i AESOP er planleggerskolene som søker om medlemskap. Et par år senere i 1989 ble FUS, Forum for utdanning i samfunnsplanlegging etablert i Norge etter mønster av AESOP.

Den danske geografen Bent Flyvbjerg entret teoriarenaen med et brak i 1991 med sin avhandling, *Rationalitet og magt. Det konkrete vitenskap*. Hans hovedreferanse er Michel Foucault og hans mange tekster om institusjonell makt og hvor han også i innledningen siterer Machiavelli med følgende tekst: «*Since my intention is to say something that will prove of practical use to the inquirer, I have thought it proper to represent things as they are in real truth, rather than as they are imagined*».

Flyvbjerg blir ofte referert til i forhold til hans ti utsagn om rasjonalitet og magt og hvor tre mer kjente er makt definerer virkelighet, jo større makt, desto mindre saklighet og maktens rasjonalitet har dypere historiske røtter enn rasjonalitetens makt. Med sin bok sammen med Bruzelius og Rothengatter om gigantiske transportprosjekt som broer, veger og tunneller, og hvor han mener å kunne dokumentere systematiske forførende forutsetninger med overdrevet optimistisk nytteeffekt og tilsvarende systematisk undervurdering av kostnader, trykker han på det ømme temaet *etikk* i prognoser, beregninger for megaprojekter. (Flyvbjerg, Bruzelius og Rothengatter, 2003).

Så langt hadde temaet etikk og planlegging stort sett vært fraværende, bortsett fra i tekster av Martin Wachs, en UCLA/Berkeley professor i transport, som så tidlig som 1982 hadde tatt opp temaet etikk i en artikkel om prognoser og beregninger for offentlig planlegging (Wachs, 1982, 1985 og 1989).

På slutten av 1990 tallet var det etter hvert etablert to hovedposisjoner innen planleggingsteorien, Habemasianerne, typisk representert ved Patsy Healey og Faucaultianerne med Bent Flyvbjerg som den førende talspersonen. Den kraftige motsetningen mellom disse to retningene ble kraftfullt demonstrert ved en konferanse i Oxford 2–4 april 1998 hvor Flyvbjerg, sammen med Tim Richardson (nå NMBU) presenterte et paper, *In search of the dark side of planning theory*, mens Patsy Healey deltok med det konsensusorienterte innlegget; *Institutional analysis, communicative planning and shaping places* (Healey, 1998, Flyvbjerg & Richardson, 1998).

Min vei fra medvirkning til retorikk og etikk

Medvirkning i planlegging dukker opp i Norge på slutten av 1960-tallet, og blir hurtig et svært sentralt tema utover på 1970-tallet. Dette henger nøye sammen med 1968-opprøret i Paris mai 1968, som var et generelt opprør mot det etablerte med tilhørende fagekspertise. I planleggingsteorien ble begrep som «bottom up» og «top down» hyppig brukt. I Norge ble brukermedvirkning i første rekke knyttet til rehabilitering av eksisterende boligområder fra begynnelsen av 1970-tallet. Byfornyelse ble introdusert som eget reguleringsområde. I Plan- og bygningsloven av 1985 kommer medvirkning til syne på flere måter, bl.a. at barns interesser skulle få spesiell oppmerksomhet.

Som planlegger ved byplankontoret og ved rådmannskontoret i Trondheim registrerte jeg at verken politikere eller folk flest forsto alt som ble skrevet eller vist med formelle kart og diagrammer. Utsagn som, *jeg trodde det var eneboliger som skulle bygges, men så ble det rekkehus og lave blokker*, ble en vekker. Spesielt ille var det at man ikke forsto innhold og konsekvenser av en formell reguleringsplan. Inspirert av en svensk kollega, Örjan Wikforss som arbeidet med det han kalte åskådlig planredovisning, arbeidet jeg i mange år med temaet forståelig planpresentasjon, og som etter hvert endte opp med en SINTEF rapport og et oppdrag med en brosjyre for Miljøverndepartement, *Gjør planene forståelige!* i 1986. (Wikforss, 173, Asmervik, 1986)

Jeg hadde også truffet Bent Flyvbjerg og invitert han som gjesteforeleser ved Geografisk institutt i Trondheim. Etter å ha arbeidet som planlegger i seks år, 1976–1983, hos Rådemannen i Trondheim og som direktør for forskningsstiftelsen Allforsk i fem år, 1990 – 1995, hadde jeg god forståelse for institusjonell makt slik Flyvbjerg detaljert og konkret beskriver det med eksempler fra planen for Ålborg sentrum. Her ble alle gode og ideelle prinsipper forvitret når rasjonalitetens makt møtte maktens rasjonalitet. Etter å ha arbeidet et tiår med å lage gode regler for forståelige kart og figurer i plandokumenter, skjønte jeg etter hvert at det var i selve språket, termene og begrepenes som var nøkkelen til å forstå makt og planlegging.

Teori og praksis ved NLH

Med denne teoretiske ballasten begynte jeg å arbeide ved Institutt for landskapsplanlegging (ILP) i januar 1995. Tiden var helmoden for å inkludere teori som tema i studiet for planleggere. Nylig avdøde professor Erik Langdalen hadde året før i 1994 gitt ut boka, *Arealplanlegging, form, funksjon og fellesskap*. På knappe 8 sider tar han opp temaet teori. Han viser innledningsvis til Andreas Faludis bok, *A Reader in Planning Theory* fra 1973, og gjør et poeng innledningsvis om forskjellen på *om* og *for* planlegging. Og hvor teori *om* planlegging, planleggingsteori gjelder planleggingens funksjon i samfunnet, mens planlegging *for* planlegging, planleggingsmetodikk gjelder for framgangsmåter for konkret planlegging eller planleggingsmetode. Langdalen redegjør videre for det han kaller altomfattende helhetsplanlegging, *synoptisk planlegging*, trinnvis forbedringsplanlegging, *inkrementalistisk planlegging* og uten konkret å vise til Banfield og Lindblom (Banfield 1959, Lindblom 1959).

Vår egen aktive samfunnsdebattant Ottar Brox nevnes for sin generative planleggingsteori som argumenterer mot det han kaller «*mønsterplanlegging*» eller synoptisk planlegging. Langdalen oppsummerer kapitlet om teori og metode med tre utfordringer for planleggeren, for det ene hvordan ivareta ressursvake interesser, for det andre hvordan håndtere initiativ fra ressurssterke og

for det tredje hvordan få fram de langsiktige fellesskapsinteressene. En grei presentasjon av hvordan teori innen planlegging ble sett på i Norge på begynnelsen av 1990 tallet.

Retorikkens inntog i planleggingsteorien

Et besøk til østkysten av Australia et halvt år etter at jeg hadde begynt å arbeide ved ILP, sommeren 1995, på biblioteket ved Southern Cross University i Lismore i New South Wales, ble skjellsettende for mitt senere arbeid med planleggingsteori. Nærmest ved en tilfældighet kom jeg over artikkelen, *Planning as a Rhetorical Activity*, i *APA Journal*, skrevet av kanadieren James Throgmorton. Throgmorton hevdet i denne artikkelen at, *planning is just the practice of rhetoric* (Throgmorton, 1993).

Mitt fokus ble nå rettet mot begrepet retorikk og om hvordan ulike aktører i planprosesser snakker og skriver. For 20 år siden var begrepet retorikk ukjent og litt mystisk, negativt ladet med uttrykk, som bare retorikk, eller bare tomt prat. I dag kan du knapt lese en kronikk i en avis eller se en debatt på TV uten at retorikkbegrepet dukker opp.

Arven fra Aristoteles 2500 år tilbake i tid, var stort sett glemt. Nyretorikken er en fellesbetegnelse for de mange strømninger i det 20 århundre, som finner den klassiske retorikken interessant og vil gjerne gjenreise den. På begynnelsen av 1900 tallet er det to områder som viste spesiell interesse, nemlig PR-branjsen og bevisst bruk av språket i politisk agitasjon, begge deler belastet med en noe negativ klang i forhold til *vitenskapelige sannheter*.

Gjenopptakelsen av retorikk som et stuerent emne ved universitet og høyskoler, i løpet de siste par tre tiår, er i stor grad basert på gamle Aristoteles. Aristoteles bygger sin retorikkforståelse på tre pilarer, *Ethos*, *Logos* og *Pathos*. *Ethos* uttrykker de verdier og den etikk avsenderen har. *Logos* er fakta eller den logiske argumentasjon avsender uttrykker, og *Pathos* er den måten avsender appellerer til følelsene hos mottaker. Det er viktig å påpeke at mens Aristoteles retorikk handlet om tale og talekunst, inkluderer dagens bruk også skrift og bilder.

Den danske filosofen Søren Kjørup hevder at retorikken har vært en viktig støtte for å analysere og forstå film. Han bruker av og til begrepet visuell retorikk. I en artikkel fra 1994 argumenterer Søren Kjørup for, at retorikken også har en mer grunnleggende analytisk og vitenskapsteoretisk relevans enn mange hevder (Kjørup, 1994).

En viktig stemme i ønsket om å fornye retorikken er den polskfødte jødiske Chaim Perelman (1912–1984), med doktorgrad i jus fra Université Libre de Bruxelles Belgia, og doktorgrad i filosofi fra Universitet i Warszawa. Han er en av de personene som har hatt stor innflytelse på den «nye retorikken» på en måte som har stor relevans for planlegging. Sammen med Olbrechts Tyteca, introduserte han den franske termen, *La nouvelle rhetoric*, i sin voluminøse bok, *La nouvelle retorique: Traité de l'argumentation*, så tidlig som i 1958. Den kom først i 1971 ut på på engelsk. (Perelman, 1971).

En av de som har brukt Perelman i sine refleksjoner omkring retorikken i dagens samfunn er svenske Mats Rosengren som i boka, *Psychagogia, Konsten att leda själar*, behandler konflikten mellom retorikk og filosofi hos Platon og Perelman. Han tar utgangspunkt i at Platon skilte klart mellom retorikk og filosofi. Denne motsetningen er kanskje ikke så absolutt. Rosengren mener at Perelman har lyktes med å påvise at filosofien har opplagte retoriske innslag og at retorikken ikke var så ufilosofisk som man mente Platon hevdet. Med andre ord mener Rosengren at Perelman argumenterer for en slags retorisk filosofi

Perelman gjør et skille mellom bevis og argumentasjon. Beviset er på mange vis kjernen i den formelle logikken, på samme måte som argumentet har tilsvarende funksjon i argumentasjonsteorien. Likeledes gjør Perelman et poeng av forskjellen mellom det rasjonelle og det fornuftige (Rosengren, 1998).

Min interesse for språk og planlegging ble ytterligere stimulert gjennom virksomheten mot begynnelsen på 1990-tallet ved Nordplan på Skeppsholmen i Stockholm. Her utviklet professor Gunnar Olsson sammen med den spanskfødte filosofen Jose L. Ramirez, det som etter hvert fikk navnet en humanvitenskapelig handlingsteori. I omtalen

av et forskerkurs på Nordplan på 90-tallet kan vi lese: «*den humanvitenskapelige handlingsteorien syftar mot en djupare förståelse av mänsklig handling uppfattad som en erfäringsbaserad språkpraktik*».

I formuleringen erfaringsbasert språkpraktik er det nettopp retorikken som ligger i bunn.

Avhandlingen, *Skapande mening*, til franske José L. Ramirez, fra 1995, er et særdeles viktig bidrag til diskusjonen om retorikk og planlegging. Han avslutter forordet i avhandlingen på følgende måte:

«*Om jag skulle sammanfatta denna avhandlingens syfte i en enda tes skulle jag säga att den försöker påvisa att alla former för rationalitet vilar på den mest praktiska och vardagliga formen av diskurs. Hur högtydliga och renodlade våra vetenskapliga sanningar än är, får de sin grund i et vardagligt tänkande och talande*» (Ramírez, 1995).

I senere skrifter har Ramirez påpekt et viktig skille mellom samfunnsvitenskapene og den humanvitenskapelige handlingsteorien. I følge Ramirez synes det ofte som om samfunnsvitenskapene ønsker å overføre naturvitenskapens årsak-virknings betraktninger til også å handle om relasjoner mellom mennesker. Humanvitenskapen fokuserer derimot på motiver og intensjoner: «*ty humanvetenskap är vetenskapen om mänskliga motiv och intentioner, om mänskliga handlingar. Humanvetenskapens metod är hermeneutisk*».

Et annen viktig skille Ramirez påpeker, er forskjellen på hendelse og handling, og hvor samfunnsvitenskapene i større grad beskriver hendelser mens humanvitenskapen forsøker å forstå handlinger og meninger.

Jeg var på sporet til å skjønne at det var teori for å forstå planleggingens praksis, hvordan det snakkes og skrives. Med felles referanser bl.a. fra Nordplan, skrev jeg flere artikler og presenterte paper på flere internasjonale konferanser sammen med to kollegaer, Aksel Hagen på Lillehammer og Kjell Harald Olsen i Stavanger. (Asmervik, 1995. Asmervik og Hagen, 1997, Asmervik og Hagen, 2001 og Asmervik og Olsen, 2006).

Teoriundervisning ved ILP

Høsten 1997 tok jeg initiativ til etableringen av et forum for planleggingsteori ved Institutt for landskapsplanlegging. Målet var å introdusere stipendiater til tema og problemstillinger som var tidsaktuelle, å stimulere generelt til intellektuell aktivitet som kan gi nye ideer og synspunkter knyttet til den enkelte forskning og til å generere mer teoretisk aktivitet ved instituttet. Innledere og tema var høsten 1997 José L. Ramírez, som snakket om humanvitenskapelig handlings- og planleggingsteori med utgangspunkt i hans ovennevnte doktorarbeid. Finske Anne Haila, som for en kort tid var ansatt som professor ved instituttet, presenterte sine arbeider med eiendomsutvikling i større byer og da hovedsakelig med eksempler fra Asia. Også den danske samfunnsgeografen Jon Pløger deltok. Han hadde gjort seg bemerket med til dels provosende utsagn om estetikk og etikk i arkitektur og byplanlegging.

En engasjert og meget kunnskapsrik kollega Hans Sevattal, som døde så altfor tidlig i 2015, var en svært god støtte i teoridiskusjonen på instituttet. Hans store teoretiske interesse var knyttet til institusjonell teori. Her var forfattere som Douglass C. North og hans *Institutions, Institutional Change and Economic Performance* fra 1990 og Nobelprisvinneren i økonomi fra 2009, Eleanor Ostrom med *Governing the Commons: the political economy of institutions and decisions* fra samme år, svært sentrale. (North, 1990, Ostrom, 1990)

I all tenkning var Sevattals interesse for teori basert på hans formulering «*Røynda er ikkje uinteressant*». Teori og praksis hånd i hånd.

Interessant er det å registrere hvordan planleggingsteorien gjennom bl.a. Patsy Healey fant gjenklang i institusjonell teori, spesielt gjennom hennes bok *Collaborative Planning* fra 1997 som bl.a. baserte seg mye på teoretiske innslag basert på Anthony Giddens (Healey, 1997).

Mer konkret i forhold til teoriinnslag i ulike emner kan det kort nevnes at i løpet av et par tre semestre kom planleggingsteorien på plass i introduksjonskurset ved ILP, arealplanlegging A110. Her ble forfattere som Banfield, Lindblom, Etzioni og Brox, Flyv-

bjerg, Healey og Ramírez introdusert. I tillegg måtte studentene levere en øvingsoppgave i temaet forståelig presentasjon.

I emnet APL 311, som en del av hovedfaget, måtte studentene med obligatorisk oppmøte «forelese» om sitt essay. Det ble trening i skriftlig og muntlig framstilling, og med kommentarer i forhold til Aristoteles tre pillarer, *ethos, logos og patos*. Det var et viktig poeng å forstå og lære forskjellen på å lese en tekst i forhold til å fortelle om den.

Mine tidligere erfaringer med forståelige kartpresentasjoner ble også tatt inn emnet APL 106 om kart høsten 2004, for å bli fast innslag i dette emnet om kart og tolkning av kart. Videre ble professor i skrivning, Torlaug Løkensgard Hoel, fra NTNU, engasjert for å holde kurs for stipendiater om å skrive. Hun stilte to måter å skrive på opp mot hverandre. Den ene handlet om å tenke først og deretter å skrive, å overføre tanker til skrift. Den andre måten var å skrive og tenke samtidig for å få nye tanker, utvikle og strukturere tanker, handlingsrettet skrivning med vekselspill mellom praksis og teori. Hun anså den første varianten som noe utdatert. I det nyetablerte Biobladet ved NLH nr. 2 2001 finnes et innlegg av meg som instituttleder og kollega Kine Halvorsen Thorén som nestleder. Tittelen var: *Fag og/eller profesjon?* Og kjernen i dette spørsmålet som dukker opp er: Er det noen forskjell mellom en naturvitenskapelig undervisning/forskning og en profesjonsutdanning? Svaret vårt var et entydig ja. (Asmervik og Thorén, 2001)

Og dette er en konklusjon som i stor grad støttet seg på den britiske fysikeren Charles Percy Snows berømte foredrag fra 1959. *The Two Cultures and the Scientific Revolution*. Snow påpekte her at det er en kløft mellom tenkemåten mellom teknologi og naturvitenskap på den ene siden og litterære og humanistiske fag på den andre siden. (Snow, 1959)

Sagt på en annen og forenklet måte med støtte hos Aristoteles, så er det to typer fenomen, de som *er* og ikke kan være annerledes og de som *kan/bør* være annerledes.

Eget akademisk område

Tiden fra midten av det 19. århundre og fram til 1930 var dominert av arkitekter og inge-

niører som byplanleggere. Med inntreden av økonomer, samfunnsgeografer og andre samfunnsvitere har teoriutviklingen gradvis beveget seg bort fra det vi kan kalle teori for praksis til teori om praksis. Eller fra planlag til planlegging.

Ved opprettelsen av AESOP i Dortmund i 1987, var noe av ideen å få etablert *planning* som eget akademisk område. Og noe av hensikten var formulert i måldokumentet slik; «*to promote the development of teaching and research in the field of planning.*» I samfunnsgeografen Peter Halls bok *Cities of Tomorrow*; finner vi formuleringen, *The World Outside the Tower: Practice Retreats from Theory*, som er en utmerket kommentar til status quo for utviklingen av planleggingsteorier, gapet mellom teori og praksis. Og videre:

«The reason is simple: as professional education of any kind becomes more fully absorbed by the academy, as its teachers become more thoroughly socialized within it, as careers are seen to depend on academic peer judgements, then its norms and values – theoretical, intellectual, detached – will become even more pervasive; and the gap between teaching and practice will progressively widen. One key illustration: of the huge output of books and papers from the planning schools in the 1980s, there were many – often, those most highly regarded within the academic community – that were simply irrelevant, even completely incomprehensible, to the average practitioner» (Hall 1996, s. 340).

En av grunnleggerne av AESOP, den profilerte Dortmundbaserte professoren Klaus Kunzmann, sier nei, vi har ikke lyktes med å etablere planleggingsteori som et distinkt akademisk område for teorier for utdanning og forskning. Disiplinen er for lite synlig og ikke tilstrekkelig vitenskapelig om vi måler virksomheten i forhold til omfanget av peer reviewed artikler de siste 20 år. Kunzmann argumenterer for at det burde finnes allianser med områder som arkitektur, statsvitenskap og samfunnsgeografi (Kunzmann, 2004).

Det rasjonelle og det resonable

I 2001 kom boka, *Return to Reason*, skrevet av Stephen Toulmin. Allerede i 2003 kom den ut i nytt opplag. Dette sier antakelig noe om aktualiteten. Stephen Toulmin er en interessant filosof som i over 40 år har stått for en posisjon som etter hvert begynner å bli allment anerkjent. Slik har det ikke alltid vært. Da han publiserte sin mest kjente bok, *The Uses of Argument*, i 1958, ble han omtalt som både uvitenskapelig og antilogisk. Denne boka kom nå så sent som i 2003 i en oppdatert utgave. Toulmin oppfordrer oss til å utvikle en konstruktiv sameksistens mellom logikken og retorikken. (Toulmin, 1958)

En dagsaktuell retorisk posisjon som retter blikket framover må basere seg på det *rasjonelle* i stor grad for å nå en *resonabel* posisjon som i stor grad er basert på klokskap og etiske overveielser. På en slik måte kan retorikken være med å utvikle en tredje veg som ikke er så idealistiske og konsensusøkende som Habemasianerne gjerne ønsker og heller ikke så maktorientert som Foucaultianerne hevder.

På side 213 i *Return to Reason* uttrykker Stephen Toulmin dette vakkert på denne måten:

«These practices begin with intelligent analyses of the factual soil from which our problems spring, but such actions bear fruit only when they are guided by ideals that make rational assessments stepping stones to reasonable decisions.»

Vi er alle praktikere

Og da oppdager vi at vi alle er praktikere. For hva er det vi gjør? Vi lytter og snakker, leser og skriver både når vi arbeider med teorier og akademiske artikler og når vi arbeider som profesjonelle planleggere i en kommune, et departement eller i et privat firma.

Til dere som tror at grunnen til at jeg har arbeidet så lenge med språk, med retoriske figurer som metaforer og metonymier, er at jeg er interessert i hva vi kan gjøre med språket, så er det riktig. Men det er kanskje enda viktigere å studere hva språket gjør med oss og våre samfunn når vi planlegger, kategoriserer og setter grenser, både synlige og usyn-

lige. Paradoksene er mange. I en verden som er karakterisert ved tegnenes kollaps med påfølgende tolkningskrise, hvor rasjonaliteten gang på gang demonstrerer sin flyktighet, hvor begrep som alternative fakta oppstår, og hvor beslutninger må fattes under stadig økende tidspress, er vi dømt til å foreta valg på bakgrunn av våre *etiske holdninger* og å praktisere gjennom våre *retoriske ferdigheter*.

Ludwig Wittgenstein publiserte sitt hovedverk *Tractatus Logico-Philosophicus* i 1921, og den aller siste setningen lyder; *Wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen*. Om det man ikke kan snakke om, må man tie. Nei, vi verken kan eller skal tie, for som mennesker vi er tvunget til å velge og å handle, og retorikken er alle handlingers mor.

Referanser

- Asmervik, S. (1986): *Gjør planene forståelige!* Brosjyre. Miljøverndepartement, Oslo.
- Asmervik, S. (1995): *La meg lytte til deres samtaler, og jeg skal si dere hvem dere er*, Essay i, *Et godt forskningsmiljø er levende, krevende og modig*, BVN's skriftserie 1995:1, Stockholm.
- Asmervik, S. & Hagen, A. (1997): Retorikk og planlegging, *Rhetorica Scandinavica*, nr. 4, 97, København.
- Asmervik, S. & Thohrén, A.K. (2001): *Fag og / eller profesjon?* Biobladet ved NLH nr. 2 2001.
- Asmervik, S. & Hagen, A. (2001): *Planning as Rhetoric: An Examination of the Rhetoric of County Planning in Norway, Housing, Theory and Society*: Vol 18, No 3–4 Pages: 148–157.
- Asmervik, S. & Olsen, K. (2006): *Retorikk og samsfunnsplanlegging*, paper, Den 3. nordiske retorikkkonferansen, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Banfield, E.C. (1959): Ends and Means in Planning, *the International Social Science Journal* Vol. XI, No. 3.
- Cerdà, I. (1867): *Teoría General de la Urbanización*, Barcelona.
- Engels, F. (1845): *Die Lage der arbeitenden Klasse in England*, Leipzig Zeit Online 1983.
- Etzioni, A. (1967): Mixed-Scanning: A «Third» Approach to Decision-Making. *Public Administration Review*, Vol. 27, No. 5 (Dec., 1967), pp. 385–392.
- Faludi, A. (1973): *A Reader in Planning Theory*, Oxford: Pergamon Press.
- Fisher, F. & J. Forester eds. (1993): *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Flyvbjerg, B. (1991): *Rationalitet og magt* (bind I og II) Akademisk Forlag.
- Flyvbjerg, B. & Richardson, T. (1998) *In search of the dark side of planning theory*, konferansepaper Oxford 2–4 april.
- Flyvbjerg, B., Bruzelius, N. & Rothengatter, W. (2003): *Megaprojects and Risk. An Anatomy of Ambition*. Cambridge University Press.
- Forester, J. (1999): *The Deliberative Practitioner – Encouraging Participatory Planning Processes*.
- Habermas, J. (1984): *The Theory of Communicative Action. Volume 1: Reason and the Rationalization of Society*. London: Heinemann.
- Habermas, J. (1987): *The Theory of Communicative Action. Volume 2: Lifeworld and System: A critique of Functionalist Reason*. Boston, MA: Beacon Press.
- Hall, P. (1996): *Cities of Tomorrow*, Blackwell publ. London.
- Healey, P. (1992): Planning through debate. The communicative turn in planning theory. *Town Planning Review*, 63 (2) 1992.
- Healey, P. (1997): *Collaborative Planning – Shaping Places in Fragmented Societies*, Macmillan Press LTD, London.
- Healey, P. (1998): *Institutional analysis, communicative planning and shaping places*, konferansepaper Oxford 2–4 april.
- Hoel, T.L. (1990): *Skrivepedagogikk på norsk. Prossessorientert skriving i teori og praksis*. Oslo: Cappelen forlag.
- Kunzmann, R.K. (2004): *Unconditional Surrender: The Gradual Demise of European Diversity in Planning*, Paper, AESOP Congress, Grenoble.
- Kjørup, S. (1994): Semiotik og retorik, *Mediekultur*, Vol 10, No 22, 1994.
- Langdalen, E. (1994): *Arealplanlegging*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Lindblom, E.C. (1959). The Science of «Muddling Through», *Public Administration Review*, Spring Vol. 19, No. 2 (Spring, 1959), pp. 79–88.
- North, D.C. (1990): *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ostrom, E. (1990): *Governing the Commons: the political economy of institutions and decisions*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Perelman, C. & Olbrechts-Tyteca, L. (1971): *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*, Paris: University of Notre Dame Press, IN Notre Dame.
- Ramírez, J.L. (1995): *Skapande mening*, Avhandling, 13: 2 NORDPLAN, Stockholm.
- Ramírez, J.L. (1995b): *Om meningens nedkomst. En studie i antropologisk tropologi. Designteori och teoridesign Nordiska institutet för samhällsplanering*. Avhandling 13:3, Stockholm.
- Sager, T. (1990): *Communicate or Calculate: Planning Theory and Social Science Concepts in a Contingency Perspective*. Nordplan, Stockholm.
- Skjervheim, H. (1957): *Deltakar og tilskodar*, essay som ble gitt ut som stensil, Institutt for sosiologi ved Universitetet i Oslo.
- Skjervheim, H. (1957): *Objektivismen og studiet av mennesket*, magistergrad i filosofi, Institutt for sosiologi ved Universitetet i Oslo.
- Snow, C.P. (1959): *The Two Cultures and the Scientific Revolution. 7 May 1959 in the Senate House*. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Two_Cultures
- Throgmorton, J.A. (1993): Planning as a Rhetorical Activity, *APA Journal*, Summer 1993.
- Toulmin, S.E. (2001): *Return to Reason*, Harvard University Press, Cambridge Vol 4: pp. 127–153.
- Toulmin, S.E. (2003): *The Uses of Argument*, Cambridge University Press.
- Wachs, M. (1985): *Ethics in Planning*. Rutgers, The State University of New Jersey.
- Wachs, M. (1989): Ethics and Advocacy in Forecasting for Public Policy. *Business and Professional Ethics Journal*, Vol. 9, NOS. 1 & 2.
- Wachs, M. (1989): Ethical Dilemmas in Forecasting for Public Policy. *Public Administration Review*, Vol. 42, No. 6 (November–December 1982) pp. 562–567.
- Wikforss, Ö. (1977): Åskådlig planredovisning, Statens råd för byggnadsforskning.
- Wildavsky, A. (1973): If Planning Is Everything, Maybe It's Nothing? *Policy Sciences*, Volume 4, Issue 2, pp 127–153.
- Wittgenstein, L. (1921): *L. Tractatus logico-philosophicus*, Routledge & Kegan Paul, London, 1974.